

гляду буде встановлено, що заявник вимагає розкрити інформацію, яка містить банківську таємницю, стосовно юридичної або фізичної особи без підстав та повноважень, визначених законом.

У рішенні суду про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, стосовно юридичної або фізичної особи зазначаються:

1) ім'я (найменування) одержувача інформації, його місце проживання або місцезнаходження, а також ім'я представника одержувача, коли інформація надається представникові;

2) ім'я (найменування) особи, стосовно якої банк має розкрити інформацію, яка містить банківську таємницю, місце проживання або місцезнаходження цієї особи;

3) найменування та місцезнаходження банку, що обслуговує особу, стосовно якої необхідно розкрити банківську таємницю;

4) обсяги (межі розкриття) інформації, яка містить банківську таємницю, що має бути надана банком одержувачу, та мету її використання (ч. 1 ст. 290 ЦПК України).

Ухвалене судом рішення підлягає негайному виконанню.

Копії ухваленого рішення суд надсилає:

1) банку, що обслуговує юридичну або фізичну особу, стосовно якої розкривається банківська таємниця;

2) заявнику;

3) особі, стосовно якої надається відповідна інформація.

Особа, стосовно якої банк розкриває банківську таємницю, або заявник мають право у п'ятиденний строк *оскаржити ухвалене судом рішення до апеляційного суду в установленому порядку*. Оскарження рішення не зупиняє його виконання.

2.12. Розгляд судом інших справ у порядку окремого провадження

У ч. 2 ст. 234 ЦПК України закріплено перелік основних категорій цивільних справ, які розглядаються у порядку окремого провадження. Однак цей перелік не є вичерпним: у ч. 3 цієї самої статті передбачено, що у такому порядку *розглядаються також*:

1) справи про надання права на шлюб;

2) справи про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей;

3) справи про поновлення шлюбу після його розірвання. Вище уже зазначалося про неможливість розгляду судом таких справ, оскільки із виключенням ст. 117 із СК України¹ законодавець

¹ Див.: Закон України «Про внесення змін до Сімейного та Цивільного кодексів України» від 22 грудня 2006 р.

більше не передбачає можливості поновлення шлюбу після його розірвання;

4) справи про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя;

5) інші справи у випадках, встановлених законом.

Отже, і цей перелік не є вичерпним.

Слід зауважити, що слушною є думка про те, що недоцільно було у ст. 234 ЦПК України перелічувати всі категорії справ, які розглядаються у порядку окремого провадження, оскільки такий перелік не є вичерпним, так само як і в позовному провадженні. Потрібно було лише розкрити сутність окремого провадження як одного із видів цивільного судочинства та критерії, за якими суддя повинен вирішувати питання про віднесення тієї чи іншої справи до окремого провадження¹. Також можна було визначити перелік справ, особливості яких розкриваються у главах 2–12 розділу IV ЦПК України.

Справді, законодавець, обмежившись встановленням у ч. 3 ст. 234 ЦПК України лише орієнтовного переліку справ із сфери сімейних відносин, не визначив ні вказаних критеріїв, ні особливостей розгляду таких категорій справ. Крім того, хоча у вказаному переліку виділено окремо справи саме сімейного характеру, це не означає неможливості розгляду у порядку окремого провадження інших категорій цивільних справ.

Тому для вирішення питання про віднесеність справ до окремого провадження потрібно керуватися ознаками, що впливають із поняття, закріпленого у ч. 1 ст. 234 ЦПК України. Також відповідні справи мають підпадати під цивільну юрисдикцію суду.

Під час провадження у всіх зазначених справах суд має керуватися загальними правилами про порядок розгляду справ окремого провадження (ст. 235 ЦПК України). Особливості ж розгляду таких справ визначаються в інших нормативно-правових актах.

Висвітливо окремо особливості розгляду кожної із зазначених справ.

Справи про надання права на шлюб. Такими відповідно до ч. 2 ст. 23 СК України, ч. 4 ст. 26 СК України є справи про надання права на шлюб:

1) особі, яка досягла віку чотирнадцяти років;

2) між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною;

3) між дітьми, які були усиновлені однією і тією самою особою.

¹ Див.: *Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В.* Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2006. – Т. 1. – С. 592.

Заявником у цих справах може бути тільки фізична особа, з приводу надання якій права на шлюб відкрито провадження у цивільній справі.

Для початку зупинимось на першій категорії справ, а саме – на справах про надання права на шлюб особі, яка досягла віку чотирнадцяти років.

За загальним правилом, право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку (ч. 1 ст. 23 СК України), що встановлений для жінки – у сімнадцять, для чоловіка – у вісімнадцять років (ст. 22 СК України). Однак за рішенням суду таке право може бути надане й особі, яка досягла віку чотирнадцяти років, за умови встановлення, що це відповідає її інтересам.

Заявником у таких справах може бути тільки фізична особа, яка досягла віку чотирнадцяти років, але не досягла шлюбного віку, тобто жінка у віці 14–17 років або чоловік у віці 14–18 років.

У заяві про надання права на шлюб особі, яка досягла віку чотирнадцяти років, слід зазначити:

1) обставини, які підтверджують те, що укладення шлюбу відповідає інтересам неповнолітньої особи;

2) відомості про особу, з якою заявник має намір зареєструвати шлюб.

До заяви додаються ті документи, що підтверджують доцільність набуття права на шлюб (наприклад, довідка про вагітність, свідоцтво про народження дитини).

Підсудність цієї категорії справ законом конкретно не визначено. Але проаналізувавши положення ЦПК України про підсудність справ окремого провадження і враховуючи, що згідно з ч. 1 ст. 28 СК України заява про реєстрацію шлюбу може бути подана до будь-якого державного органу РАЦСу, заява про надання права на шлюб неповнолітній особі має подаватися до суду за місцем проживання заявника.

Відповідно до п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 р. № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» (далі у цій главі – Постанова ПВСУ № 11) як *заінтересовані особи до участі в справі про надання права на шлюб особі, яка досягла віку чотирнадцяти років, залучаються:*

1) один або обоє батьків (усиновлювачів) неповнолітньої особи чи її піклувальник;

2) особа, з якою передбачається реєстрація шлюбу. Необхідність залучення до участі в справі такої особи в юридичній літературі обґрунтовується тим, що предметом розгляду в суді має бути не доцільність надання заявнику абстрактного права на шлюб,

унаслідок якого він отримає право одружитися з будь-ким, з ким забажає, а доцільність надання неповнолітньому права на шлюб з конкретною особою.¹ Крім того, без присутності у судовому засіданні цієї особи важко буде встановити, що укладення шлюбу відповідає інтересам заявника. Такий висновок підтверджується і положеннями п. 2 Постанови ПКСУ № 11, в якому зазначено, що резолютивна частина рішення обов'язково має містити прізвище, ім'я та по батькові особи, право на шлюб з якою надається судом;

3) інші заінтересовані особи.

Під час розгляду справи суд має з'ясувати всі обставини, які допоможуть визначити відповідність інтересам неповнолітньої особи надання їй права на шлюб.

Так, суду слід встановити наявність чи відсутність згоди на надання зазначеного права, зокрема батьків (усиновлювачів, піклувальників), особи, з якою передбачається реєстрація шлюбу. У разі заперечення вказаних осіб щодо надання права на шлюб, суд повинен детально розглянути обґрунтування ними неможливості чи недоцільності надання заявнику відповідного права.

При цьому заперечення батьків (усиновлювачів, піклувальників) щодо надання права на шлюб не є підставою для відмови в задоволенні заяви, оскільки головним критерієм для задоволення заяви про надання права на шлюб особі, яка досягла віку чотирнадцяти років, є встановлення судом факту про відповідність такого права інтересам заявника (п. 2 Постанови ПКСУ № 11).

За результатами розгляду справи *суд ухвалює* одне із таких рішень:

1) *про надання права на шлюб заявникові*. Резолютивна частина цього рішення має відповідати вимогам ч. 2 ст. 23 СК України, згідно з якою суд надає право на шлюб, а також містити прізвище, ім'я та по батькові особи, право на шлюб з якою надається судом.

Після набрання зазначеним рішенням суду законної сили, особа набуває право на шлюб. Із цього моменту вона має право зареєструвати шлюб із особою, вказаною у судовому рішенні.

Слід мати на увазі, що наявність рішення про надання права на шлюб не створює обов'язку подання заяви про реєстрацію шлюбу і, навіть у разі її подання, – укладення шлюбу, оскільки однією з основних ознак шлюбу є його добровільність (ч. 1 ст. 24 СК України). Крім того, таке рішення не надає особі, яка не досягла шлюбного віку, права реєструвати шлюб не з особою, яка зазначена у рішенні, а з іншою особою;

2) *про відмову в задоволенні вимог заявника*.

¹ Див.: Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. С. С. Бичкової. – К.: Атіка, 2008. – С. 499.

Якщо суд відмовить у наданні права на шлюб, особа має право звернутися із відповідною заявою повторно, зазначивши інші підстави надання їй такого права, вказавши іншу особу, з якою вона має намір зареєструвати шлюб, тощо.

Потрібно зазначити, що шлюб, зареєстрований з особою, яка не досягла шлюбного віку і якій не було надано право на шлюб, може бути визнаний недійсним за рішенням суду, крім випадків вагітності цієї особи або, якщо неповнолітня особа – чоловік, то його дружини; народження дитини у цієї особи; досягнення нею шлюбного віку або надання їй права на шлюб (ст. 41 СК України).

Щодо *справ про надання права на шлюб між рідною дитиною усиновлювача та усиновленою ним дитиною, а також між дітьми, які були усиновлені ним*, можна зазначити, що в цілому порядок та умови подання відповідної заяви до суду, а також порядок розгляду цих категорій справ аналогічний із справами про надання права на шлюб особі, яка досягла віку чотирнадцяти років. Хоча до заяви про надання права на шлюб необхідно також додати документи, які підтверджують факт усиновлення.

Крім того, необхідно пам'ятати: заявниками у таких випадках можуть як особи, які досягли шлюбного віку, так і особи, які не досягли відповідного віку.

Справи про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей. У ч. 2 ст. 105, ст. 109 СК України, ч. 3 ст. 234 ЦПК України законодавець запровадив вдалу альтернативу позовному регулюванню відносин із припинення шлюбу, закріпивши право подружжя, яке має дітей, подати до суду заяву про розірвання шлюбу у порядку окремого провадження.

Заявниками у цій справі може бути лише подружжя, тобто одночасно чоловік і дружина, шлюб яких зареєстрований у державному органі РАЦСу. Із цього випливає, що для справ про розірвання шлюбу, які розглядаються у порядку окремого провадження, є характерною наявність обов'язкової процесуальної співучасті.

Підсудність справи про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, законом не визначено, а тому слід вважати, що відповідна заява може подаватися подружжям як за місцем їх спільного проживання, так і за місцем проживання одного з них.

Суд приймає заяву подружжя, яке має дітей, про розірвання шлюбу тільки у разі дотримання таких умов у сукупності:

1) *подана до суду заява є спільною заявою подружжя про розірвання шлюбу*. Така заява підтверджує наявність взаємної згоди подружжя щодо розірвання шлюбу.

Слід відзначити, що до закінчення місячного строку з дня подання цієї заяви, дружина і чоловік мають право відкликати свою

заяву про розірвання шлюбу (ч. 4 ст. 109 СК України). При цьому вони можуть зробити це як спільно, так і кожен із них окремо. В останньому випадку другий із подружжя може звернутися до суду з вимогою про розлучення у порядку позовного провадження;

2) така заява відповідає повністю вимогам, викладеним у статтях 119 і 120 ЦПК України, а також у частинах 1, 2 ст. 109 СК України.

При цьому слід врахувати положення п. 4 Постанови ПКСУ № 11. Так, у заяві про розірвання шлюбу має бути зазначено:

- дату і місце реєстрації шлюбу;
- мотиви його розірвання;
- що від шлюбу є неповнолітні діти;
- при кому з батьків вони перебувають;
- пропозиції щодо участі подружжя в утриманні та вихованні дітей після розірвання шлюбу;
- чи заявляються інші вимоги, які може бути вирішено одночасно із вимогою про розірвання шлюбу.

До заяви про розірвання шлюбу подружжя, яке має дітей, додаються:

- свідоцтво про реєстрацію шлюбу;
- копії свідоцтв про народження дітей;
- довідки щодо розміру заробітку та інших доходів;
- усі необхідні документи відповідно до заявлених вимог.

Зокрема, до такої заяви обов'язково має бути доданий письмовий договір, у якому будуть визначені такі положення:

а) з ким із батьків будуть проживати діти. При визначенні місця проживання дітей необхідно керуватися ст. 29 ЦК України, ст. 160 СК України, ч. 2 ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства» тощо. Крім того, слід зважувати, що держава забезпечує право дитини на проживання в таких санітарно-гігієнічних та побутових умовах, що не завдають шкоди її фізичному та розумовому розвитку (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про охорону дитинства»);

б) яку участь у забезпеченні умов життя дітей братиме той з батьків, який проживатиме окремо. Зокрема, це стосується надання утримання дитині в натуральній формі, участі в додаткових витратах на утримання дитини, зумовлених особливими обставинами (розвитком її здібностей, хворобою, каліцтвом тощо).

У ст. 190 СК України передбачено порядок припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно. Тому укладення відповідного правочину батьками дитини має знайти відображення у письмовому договорі, що додається до заяви.

За наявності у дитини майна доцільно у договорі також за-

кріпити умови управління ним з урахуванням вимог ст. 177 СК України.

У ч. 2 ст. 109, ч. 1 ст. 189 СК України визначено, що договір між подружжям про розмір аліментів на дитину має бути нотаріально посвідчений, і у разі його невиконання аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. При укладенні такого договору слід враховувати вимоги, закріплені у ст. 189 СК України. Зокрема, у договорі про розмір аліментів на дитину (дітей) має бути зазначено розмір і строки їх виплати.

Отже, може мати місце два договори, які врегульовуватимуть відносини немайнового і майнового характеру стосовно дітей, у разі розірвання шлюбу їхніх батьків. Однак, вбачається, подружжя може укласти й один договір, який містив би всі умови, визначені у частинах 1, 2 ст. 109 СК України. Оскільки ж цей один договір включатиме й умову про розмір аліментів на дитину, то він підлягатиме обов'язковому нотаріальному посвідченню.

Укладення такого договору відповідає і ч. 4 ст. 157 СК України, згідно з якою батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини;

в) *умови здійснення батьками права на особисте виховання дітей* (способи спілкування, розвитку здібностей, періодичність побачення, можливості спільного відпочинку, проведення дозвілля тощо).

Якщо до суду подано заяву, яка не відповідає вимогам закону, слід застосовувати правила ст. 121 ЦПК України.

Під час провадження до судового розгляду у справі про розірвання шлюбу за заявою подружжя, яке має дітей, суд має вирішити питання про можливість залучення до участі у ній цих дітей. Метою такої участі є тільки з'ясування обставин, що стосуються саме дітей, а не обставин, пов'язаних із шлюбними відносинами їхніх батьків.

Із аналізу ч. 3 ст. 109 СК України випливає, що під час судового розгляду перед судом стоїть завдання *з'ясувати такі обставини*:

1) відповідність дійсній волі дружини та чоловіка заяви про розірвання шлюбу;

2) після розірвання шлюбу не будуть порушені їхні особисті та майнові права;

3) розірвання шлюбу гарантує непорушність прав дітей такого подружжя.

У зв'язку з цим на суд покладається обов'язок дослідити письмовий договір, доданий до заяви про розірвання шлюбу (або письмові договори – у разі подання двох окремих договорів), на предмет його відповідності вищезазначеним умовам. Це має важливе практичне значення як для належного захисту інтересів дитини,

так і для з'ясування наявності вільного волевиявлення кожного з подружжя як щодо розірвання шлюбу, так і щодо змісту договору.¹

Крім того, оскільки мова йде про припинення існування сім'ї, не можна обмежуватися виключно дослідженням самого змісту заяви, доречним є також з'ясування мотивів розірвання шлюбу. Враховуючи обставини конкретної справи, суд може відкласти її розгляд і призначити подружжю строк для примирення (ч. 5 ст. 191 ЦПК України).

І хоча у юридичній літературі висловлено думку про те, що суд не уповноважується на вжиття заходів щодо примирення подружжя², слід пам'ятати, що відповідно до ст. 111 СК України суд вживає вказані заходи, якщо це не суперечить моральним засадам суспільства.³

Такі дії суду відповідатимуть й ч. 3 ст. 51 Конституції України, у якій гарантується охорона сім'ї державою. Адже перед останньою стоїть завдання охороняти сім'ю, створювати умови для її зміцнення, забезпечувати пріоритет сімейного виховання дитини (ст. 5 СК України). Це відповідає також меті, з якою здійснюється регулювання сімейних відносин (ст. 1 СК України), і основним завданням цивільного судочинства, якими є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ (ст. 1 ЦПК України).

Як зазначає Пленум Верховного Суду України у п. 10 Постанови ПВСУ № 11, проголошена Конституцією України охорона сім'ї державою полягає, зокрема, в тому, що шлюб може бути розірвано в судовому порядку лише за умови, якщо встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечитиме інтересам одного з них чи інтересам їхніх дітей.

Суд ухвалює рішення про розірвання шлюбу після спливу одного місяця від дня подання відповідної заяви, якщо її не відкликано дружиною та (або) чоловіком (ч. 4 ст. 109 СК України). Таке положення ще раз підкреслює вищезазначене, оскільки законодавець спеціально додатково визначив строк, протягом якого

¹ Див.: Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Ін Юре, 2003. – С. 228.

² Див.: Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є. О. Харитонова. – Х.: Одиссей, 2006. – С. 190–191.

³ Хоча потрібно погодитися із науковцями, які вказують на наявність пов'язаної із цим проблеми, оскільки у ЦПК України відсутній навіть приблизний перелік заходів із примирення подружжя, що, як результат, залежать від об'єктивних та суб'єктивних факторів, зокрема від психологічних знань та навичок судді, від його завантаженості у зв'язку із розглядом інших справ тощо (Див.: Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Ін Юре, 2003. – С. 234).

подружжя може зважити серйозність власних намірів щодо розірвання шлюбу.

Рішення суду про розірвання шлюбу має відповідати загальним вимогам, закріпленим у ст. 215 ЦПК України. У ньому, зокрема, має бути зазначено:

- 1) дату і місце реєстрації шлюбу;
- 2) час та причини фактичного його припинення;
- 3) мотиви, з яких суд визнав збереження сім'ї неможливим.

У резолютивній частині рішення слід також навести відомості, необхідні для реєстрації розірвання шлюбу в державному органі РАЦСу (п. 11 Постанови ПКСУ № 11).

Рішення суду у справі, що аналізується, набирає законної сили за загальними правилами, визначеними у ст. 223 ЦПК України.

Згідно з ч. 2 ст. 114 СК України у разі розірвання шлюбу судом шлюб припиняється у день набрання чинності рішенням суду про розірвання шлюбу. Однак розірвання шлюбу, здійснене за рішенням суду, обов'язково має бути зареєстроване в державному органі РАЦСу за заявою колишньої дружини або чоловіка. Розірвання шлюбу засвідчується Свідомством про розірвання шлюбу, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України (ст. 115 СК України).

Справи про встановлення режиму окремого проживання за заявою подружжя. Закріплення інституту сепарації у національному законодавстві України є результатом адаптації законодавства України до міжнародних норм, що можна оцінювати позитивно і як один із проявів реалізації подружжям свого права на особисту свободу, вільний вибір місця проживання, і як спосіб урегулювання відносин у разі виникнення проблем сімейного характеру, виїзду на тривалий проміжок часу закордон тощо.

Хоча роботу з реформуванням законодавства у цій сфері не можна вважати завершеною. Так, цей інститут було включено, наприклад, в Угоду між Україною та Турецькою Республікою про правову допомогу та співробітництво в цивільних справах від 23 листопада 2000 р., яку ратифіковано Законом України № 2605-III від 5 липня 2001 р., але згоду на обов'язковість Конвенції про визнання розлучень та рішень щодо окремого проживання подружжя, підписаної в м. Гаага 1 червня 1970 р., сьогодні Верховною Радою України ще не надано.

Порядок встановлення режиму окремого проживання подружжя визначено у ст. 119 СК України. Виходячи із ч. 1 цієї статті, суд може розглядати справу про встановлення для подружжя режиму окремого проживання у порядку одного із двох видів судочинства:

1) позовного провадження (у разі наявності спору, відсутності волевиявлення одного з подружжя). При цьому за відсутності взаємної згоди подружжя на встановлення сепарації волевиявлення одного з них має бути обґрунтованим¹;

2) окремого провадження (за спільною заявою подружжя). У цій главі, звичайно, розглядатимуться особливості розгляду судами зазначених справ саме у такому порядку.

Заявниками у справі про встановлення режиму окремого проживання є подружжя. Отже, як і у справах про розірвання шлюбу подружжя, яке має дітей, заява про встановлення режиму окремого проживання має бути спільною, тобто її мають подати разом чоловік і дружина, шлюб яких зареєстрований у державному органі РАЦСу.

Підсудність цієї категорії справ законом не визначено. Тому відповідна заява може бути подана подружжям як за місцем їх спільного проживання, так і за місцем проживання одного з них, якщо на момент подання заяви вони проживають у різних місцях.

Для того, щоб суд не відмовив у прийнятті *заяви про встановлення режиму окремого проживання*, ця заява має бути підписана обома з подружжя і містити відомості про:

- взаємне бажання чоловіка і дружини встановити режим окремого проживання;
- обставини, що підтверджують неможливість чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно.

За наявності дітей у подружжя, яке бажає встановлення режиму окремого проживання, під час провадження у справі до судового розгляду суд вирішує питання щодо можливості їх участі у справі для захисту інтересів саме дітей. При цьому суд враховує особливості їх психічного та фізичного розвитку.

При *розгляді справи* суд має керуватися загальними засадами цивільного процесуального та сімейного законодавства, дослідити всі обставини справи, врахувати інтереси дітей, за їх наявності, та кожного з подружжя окремо. Зокрема, суд повинен встановити фактичні взаємини сторін і переконатися в доцільності сепарації для того, щоб узаконений спосіб окремого проживання не був формальним засобом вирішення спірних майнових питань (п. 12 Постанови ПКСУ № 11).

У разі з'ясування судом відсутності волевиявлення у одного з подружжя на встановлення режиму окремого проживання або наявності спору між чоловіком і дружиною, пов'язаного із таким режимом (наприклад, щодо місця проживання дітей, щодо користу-

¹ Див.: Пункт 12 Постанови ПКСУ № 11.

вання майном, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності), суд повинен залишити заяву без розгляду, роз'яснивши подружжю їх право пред'явити вимоги щодо встановлення режиму окремого проживання у порядку позовного провадження.

За результатами розгляду справи суд *ухвалює рішення*, яким або встановлює для подружжя режим окремого проживання, або відмовляє у задоволенні вимог заявників.

Підставою для ухвалення рішення про встановлення режиму окремого проживання подружжя є неможливість чи небажання дружини та (або) чоловіка проживати спільно. Крім того, на ухвалення судом такого рішення може вплинути підписання подружжям договорів, які врегульовуватимуть їх майнові відносини (наприклад, про порядок користування майном, що належить їм на праві спільної сумісної власності; про надання утримання одному із подружжя), відносини стосовно дітей (про розмір та способи утримання дитини; про місце проживання та умови здійснення прав і обов'язків матері та батька тощо). Наприклад, згідно з ч. 4 ст. 157 СК України батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини.

Рішення суду у такій справі набирає законної сили за загальними правилами, визначеними у ст. 223 ЦПК України.

Правовими наслідками встановлення режиму окремого проживання є те, що цей режим не припиняє прав та обов'язків подружжя, які встановлені СК України і які дружина та чоловік мали до встановлення цього режиму, а також прав та обов'язків, які встановлені шлюбним договором.

Однак у разі встановлення режиму окремого проживання:

- 1) майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутим у шлюбі;
- 2) дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка (ст. 120 СК України).

Згідно з ч. 2 ст. 119 СК України *режим окремого проживання припиняється* в одному із двох випадків:

- 1) у разі поновлення сімейних відносин;
- 2) за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя.

Отже, у порядку окремого провадження може вирішуватися питання не тільки про встановлення режиму окремого проживання, а й про припинення цього режиму.

Непоіменовані у ЦПК України справи, що можуть розглядатися в порядку окремого провадження. Крім зазначених у частинах 2 і 3 ст. 234 ЦПК України справ, у порядку окремого

провадження можуть розглядати й інші справи, які наділені ознаками, що впливають із поняття, закріпленого у ч. 1 ст. 234 ЦПК України.

У зв'язку із цим, вважаємо, що у порядку окремого провадження мають також розглядатися справи про:

1) визнання материнства.

Якщо батьки дитини невідомі, запис про них у Книзі реєстрації народжень провадиться за рішенням органу опіки та піклування (ч. 2 ст. 135 СК України). У разі вчинення такого запису визнати материнство можна тільки у судовому порядку.

Заявником у справі про визнання материнства є особа, яка вважає себе матір'ю дитини (ч. 1 ст. 131 СК України).

До своєї заяви заявник має додати документи та (або) інші докази, які підтверджують факт народження нею дитини, стосовно якої вимагається визнати материнство.

Заінтересованими особами у цих справах можуть бути, наприклад, батько дитини; її опікун (піклувальник); особа, яка утримує та виховує дитину; сама дитина.

Питання щодо походження дитини суд вирішує на підставі будь-яких доказів про це, зокрема висновку експертизи, у тому числі судово-генетичної.

Виходячи із п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 15 травня 2006 р. № 3 «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів», рішення про визнання материнства має ґрунтуватися на всебічно перевірених судом даних, що підтверджують заявлені вимоги, а його резолютивна частина – містити всі відомості, необхідні для реєстрації материнства в державних органах РАЦСу (прізвище, ім'я та по батькові матері, число, місяць і рік її народження, громадянство, а також номер актового запису про народження дитини, коли та яким органом його вчинено);

2) звільнення опікуна та піклувальника.

Виходячи із аналізу ч. 4 ст. 43 ЦПК України, ст. 75 ЦК України, під юрисдикцію суду підпадають справи про звільнення опікуна чи піклувальника від відповідних повноважень у двох випадках:

- якщо опікуна або піклувальника призначив саме суд;
- із заявою до суду звернувся орган опіки та піклування.

Заявниками у цій категорії цивільних справ можуть бути:

а) опікун чи піклувальник, якого призначив суд і який вимагає звільнити його від виконуваних повноважень.

Заява такої особи розглядається судом протягом одного місяця. При цьому вона має продовжувати виконувати повноваження опікуна або піклувальника до ухвалення рішення про звільнення її від

відповідних повноважень чи до закінчення місячного строку від дня подання заяви, якщо заяву не було розглянуто протягом цього строку (ч. 1 ст. 75 ЦК України);

б) особа, над якою встановлено піклування у судовому порядку.

Ця особа подає до суду заяву про звільнення її піклувальника від його повноважень.

Подати заяву про звільнення опікуна або піклувальника від виконуваних ними повноважень може також орган опіки та піклування. Таке право у цього органу виникає у разі:

- невиконання опікуном або піклувальником своїх обов'язків;
- порушення ним прав підопічного;
- поміщення підопічного до навчального закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту (ч. 3 ст. 75 ЦК України).

Відповідно до ч. 4 ст. 43 ЦПК України звільнення опікуна чи піклувальника в разі, якщо їх призначив суд, і призначення ними інших осіб здійснюються в порядку, встановленому ч. 2 ст. 241 ЦПК України. Отже, суд розглядає питання про звільнення опікуна або піклувальника в судовому засіданні з повідомленням заінтересованих осіб. Проте неявка цих осіб не перешкоджає розгляду зазначеного питання;

3) *зміну мети установи та структури управління.*

В установчому акті установи обов'язково вказується її мета і структура управління (ч. 3 ст. 88 ЦК України). Змінити такі дані можна тільки у судовому порядку.

Заявником у вказаних справах є орган, який здійснює державну реєстрацію.

Із аналізу ч. 1 ст. 103 ЦК України випливає, що подавати заяву про визначення іншої мети установи у порядку окремого провадження можна тільки за наявності двох умов у сукупності:

- здійснення мети установи стало неможливим або воно загрожує суспільним інтересам;
- на зміну мети установи погоджуються її органи управління.

У разі зміни мети установи суд повинен враховувати наміри засновника та дбати про те, щоб вигоди від використання майна установи передавалися тим дестинаторам¹, яким ці вигоди призначалися за наміром засновника.

¹ *Дестинатори* – це вигодонабувачі, які не беруть участь у заснуванні та управлінні установою і яким за наміром засновників, виходячи з мети установи, передаються вигоди від використання майна установи (Див.: Інформаційний лист Вишого господарського суду України від 7 квітня 2008 р. № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України»).

Змінити структуру управління установи суд може, якщо це необхідно внаслідок зміни мети установи або з інших поважних причин (ч. 3 ст. 103 ЦК України).

Слід також мати на увазі, що у разі зміни мети установи або зміни структури управління установи її правління зобов'язане повідомити суд у письмовій формі про свою думку з цього питання;

4) зміну мети використання пожиттєвої.

Відповідно до ч. 1 ст. 729 ЦК України пожиттєвою є дарування нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети.

Однак може виявитися неможливим використання пожиттєвої за призначенням. Використання ж її за іншим призначенням можливе лише за згодою пожиттєвувача, а вразі його смерті чи ліквідації юридичної особи – за рішенням суду (ч. 2 ст. 730 ЦК України).

Тобто, суд може у порядку окремого провадження дозволити використання пожиттєвої за іншим призначенням за таких умов у сукупності:

- пожиттєву неможливо використовувати за призначенням;
- помер пожиттєвувач – фізична особа або ліквідовано пожиттєвувача – юридичну особу;
- відсутній спір, пов'язаний із зміною мети використання пожиттєвої;

5) індексацію чи збільшення розміру відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Заявником у цій категорії цивільних справ є потерпілий.

Згідно із ст. 1208 ЦК України він може звернутися до суду із відповідною заявою у разі:

- підвищення вартості життя. У цьому разі розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, підлягає індексації тільки на підставі рішення суду;

Вартість життя визначається за допомогою такої категорії як прожитковий мінімум. Визначення прожитковому мінімуму, закладення правової основи для його встановлення, затвердження та врахування при реалізації державою конституційної гарантії громадян на достатній життєвий рівень закріплено у Законі України «Про прожитковий мінімум» від 15 липня 1999 р.¹

- збільшення розміру мінімальної заробітної плати. У такому разі розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушко-

¹ Див.: *Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник* / За заг. ред. С. С. Бичкової. – 2-ге вид., змін. та доп. – К.: КНТ, 2008. – С. 487.

дженням здоров'я або смертю, підлягає відповідному збільшенню також лише на підставі рішення суду.

Зокрема, на 2008 р. встановлено такі розміри мінімальної заробітної плати: з 1 січня – 515 грн.; з 1 квітня – 525 грн.; з 1 жовтня – 545 грн.; з 1 грудня – 605 грн. на місяць (ст. 59 Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України»).

Звичайно, оскільки мова йде про окреме провадження, то на всі проаналізовані справи поширює свою дію положення, закріплене у ч. 6 ст. 235 ЦПК України. Тому, якщо під час їх розгляду виникне спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд повинен залишити заяву без розгляду і роз'яснити заінтересованим особам, що вони мають право пред'явити позов на загальних підставах.

Рекомендована література

1. Бичкова С., Федосєєва Т. Представництво інтересів заявника у справах про надання права на шлюб // *Право України.* – 2008. – № 6. – С. 94–99.

2. Бобко В. Г. Судочинство у справах про визнання фізичної особи безвісно відсутньою та оголошення її померлою: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва АПрН правових наук України. – К., 2006. – 20 с.

3. Гнездов О. Судовий порядок усиновлення дітей // *Право України.* – 1999. – № 9. – С. 47–52.

4. Грабовська О. О. Деякі питання підготовки справ про усиновлення дітей іноземними громадянами // *Держава і право.* – 2003. – Вип. 21. – С. 287–292.

5. Заворотько П. П., Штефан М. Й. Непозовне провадження в радянському цивільному процесі. – К., 1969. – 101 с.

6. Насуллаєв М. Н. Особое производство по установлению фактов, имеющих юридическое значение: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук / АН Республики Узбекистан; Институт философии и права им. И. М. Муминова. – Ташкент, 1994. – 28 с.

7. Удальцова І. В. Окреме провадження та проблеми визначення громадянина обмежено дієздатним чи недієздатним: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 1999. – 20 с.

8. Федосєєва Т. Р. Особливості розгляду справ про передачу безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність // *Право і суспільство.* – К., 2007. – № 1. – С. 125–128.

9. Фурса С. Я. Окреме провадження у цивільному процесі України: Навч. посіб. – К.: Полігр. центр Київ. ун-ту ім. Тараса Шевченка, 1999. – 309 с.

10. Ясинюк М. М., Кройтор В. А. Порядок звернення до суду із заявами про обов'язкову госпіталізацію особи до протитуберкульозного закладу // *Право України.* – 2007. – № 3. – С. 66–68.